

Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler

Pınar ÖZDEN CANKARA*
Yavuz CANKARA**

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin sona ermesinden sonra yeni kurulan Rusya Federasyonu egemen olduğu coğrafyanın daralması nedeniyle sadece Baltık ve Karadeniz'e olan çıkışında sınırlanma sorunu yaşamamış aynı zamanda ülke Avrupa'ya olan doğrudan bağlantı yollarını da kaybetmiştir. Bu durum Rus dış politikasını da etkilemiştir. Federasyonun ilk başkanı olan Boris Yeltsin döneminde ülke pek çok sorunla karşı karşıya kalmış, Vladimir Putin'in 2000 yılında başkan olması ile birlikte ise ülke yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Dış politika konusunda Putin, çok kutupluluğu teşvik ederek Rusya'nın dünyadaki pozisyonunu güçlendirmeye çalışmıştır. Gorbaçov ve Yeltsin tarafından batı ülkelerinde yaratılan Rusya'nın uluslararası politikaya eşit bir ortak olarak katılımı konusundaki şüphelerin aksine yeni başkan Rusya'yı yeniden yapılandırmış ve ülkesini önemli bölgesel güçlerden biri haline getirmiştir. Ülke ekonomisinde iyileşmeler yaşanması ile birlikte Putin, ABD'nin tek süper güç konumuna karşı çıkışta bulunmaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Vladimir Putin, Rusya Federasyonu, dış politika, doktrin, ABD

Giriş

Mikhail Gorbaçov ile başlayan Glasnost ve Perestroyka süreçleri kimi tarihçilere göre yirminci yüzyılı bitiren olaylardan olmuştur. Bloklar çekişmesinin sona ermesi ile gelişen iyimser hava Sovyetler Birliği'nin varisi Rusya Federasyonu'nun dış politikasına da yansımış, Gorbaçov'un yardımcılarında Georgi Şahnazarov, BM kurumlarını temel alan bir

* Arş. Gör., Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İşletme Fakültesi, Strateji Bilimi Bölümü, pcankara@gyte.edu.tr

** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ycankara@istanbul.edu.tr

194 *Viladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişikler*

global devletin kurulması fikrini ileri sürmüştür. Rus demokratlarına göre, iki ideolojik kamp arasındaki Soğuk Savaş'ın bitmesiyle artık dünyada uyum ve kardeşliğin önüne hiçbir şey geçemezdi. Ancak artık bu görüş sona ermiştir¹.

Moskova'nın dış politikası kayda değer bir değişimden geçmiştir. Dış politika, 1991'de komünist rejimin çöküşü ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'nın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkışı ile şekil almaya başlamıştır. Birçok açıdan yeni Rusya'nın dış politikası Gorbaçov'un "yeni düşünüş"ünün bir devamıdır. Gorbaçov kendisini Stalinist-Brejnevist sistemin dağıtılmasına adanmıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği, Stalinizm-Brejnevizmin askeri-siyasal mirasını reddederek, Batı ittifakıyla yakınlaşma hatta işbirliği çizgisine oturmuştur. Gorbaçov, Çin'le barış yapmış, Afganistan'dan ordusunu çekmiştir. SSCB gönüllü olarak bu dönemde Batı'ya karşı jeopolitik ve ideolojik bir karşı çıkış içindeki komünist imparatorluk olmaktan vazgeçmiş ve bunun yerine Batı'nın bir üyesi olmak, onun değerlerini paylaşmak ve uluslararası sorunları çözmekte Batı ile işbirliğine gitmek yolunu seçmiştir².

1991'de başa gelen ve Gorbaçov'un mirasını devralan demokratik güçler de ilk etapta hep Batı ile işbirliği yolunu seçmişlerdir. Yeltsin, Rusya ve ABD'nin karşılıklı çıkarlarının olduğunu, işbirliğine dayanan istikrarlı ve düzenli ilişkilere sahip olduklarını, dolayısıyla da nükleer güçte denkleğin gereksiz olduğunu açıklamıştır³. 1991-1994 arası dönemde Rusya'nın milli menfaatleri tam olarak belirlenememiş, batı yanlısı bir politika benimsenmiştir. 1994'ten itibaren ise barışçı diplomatik girişimler ve ortak ekonomik çıkarların geliştirilmesi vasıtasıyla eski Sovyetler Birliği'nin bazı bölgelerinde Rusya'ya özgü etki alanlarının pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Öncelikli tehdidin Batı'dan çok Rusya'nın çevresinden geldiğine inanılmıştır⁴.

Putin ise Rus Devlet Başkanı sıfatını haiz olur olmaz ABD-Rusya ilişkilerinde başlangıç sayılabilecek farklı adımlar atmıştır. Zira Küba ve

¹ Yevgeni Bajonov, "Rusya'nın Değişen Dış Politikası", *Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye*, (Haz.) Yılmaz Tezkan, Ülke Kitapları, 2000, s. 53.

² Bajonov, a.g.m., s. 54.

³ Bajonov, a.g.m., s. 56.

⁴ Sergio A. Mikoyan, "Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrasya'da Bölgesel İhtilaf", *Menfaatler Çatışması Ortasında Türkiye*, (Haz.) Yılmaz Tezkan, Ülke Kitapları, 2000, s. 40-41.

Vietnam'daki Rus askeri üslerinin kapanması Soğuk Savaş'ın son simgelerini de silmiştir. Bu dönemin en önemli değişimi ise şüphesiz ki Afganistan Harekatında Rusya'nın ABD ile askeri işbirliğine giderek bu ülkenin Orta Asya'da askeri üsler elde etmesine ilk etapta ses çıkartmamış olmasıdır. Putin başlattığı "mekik diplomasisi" ile ekonomik argümanları ön plana çıkarmayı planlamış ve pazarlık paketlerinin açılmasında ABD ve AB'yi Asya-Pasifik ile dengelemeyi hedeflemiştir. Bu yaklaşımda birinci amaç, değişen Rusya imajının uluslararası kamuoyuna tanıtımı, ikincisi ise Gorbaçov ve Yeltsin döneminin ekonomideki olumsuz mirasının değiştirilebilmesi olmuştur⁵.

Mekik diplomasisi gereği Putin, seçim sonrasında Avusturya-Kanada-Küba-Fransa-Almanya-Hindistan-İtalya-Japonya-Kuzey Kore-Polonya-İsveç-İngiltere ve Vietnam ile ekonomik platformun ön planda tutulması için diplomatik resmi temaslarda bulunmuştur. Çin ile yapılan temaslara sonucu iki ülke arasındaki ticaret hacmi artırılmış, Hindistan ile 150 proje kapsamında 17 ayrı sektörde teknik işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Putin, komşuları Beyaz Rusya-Ukrayna-Özbekistan'a da resmi ziyaretlerde bulunmuş, NATO, Irak-İran-Kuzey Kore-Vietnam ile de yeni bir müzakere süreci açarak "tüm vektörlerde optimal işbirliğini" öngören farklı bir diplomasi taktiği sergilemiştir⁶. Hatta Putin iç politikada önemli riskler olarak terörizme karşı savaşta ABD'ye tam destek sağlamış ve Batı ile Avrasyacılık arasında bir eksene oturtulmaya çalışılan Rusya'nın yönü, 11 Eylül'den sonra Batı ile bütünleşmeye ve bu anlamda ABD ile müttefikliğe doğru çevrilmiştir. Ancak daha sonra Batı'dan umduğunu bulamayan Putin, Batı ile yaşadığı balayına karşı daha ihtiyatlı politikalar izlemiştir.

I. 2000 RUSYA FEDERASYONU ULUSAL GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKA DOKTRİNLERİ KAPSAMINDA RUSYA FEDERASYONUNUN DIŞ POLİTİKA ÖNCELİKLERİ

Ulusal güvenlik politikası genel kabul görmüş bakış açısına göre bir ülkenin tasarrufunda olan politik, askeri, ekonomik, psikolojik olayların tutarlı ve mantıklı bir sistem içerisinde beraberce yürütülmesidir. Rus dış ve ulusal güvenlik politikaları, bölge bütünlüğünü koruma ilkelerine dayanmaktadır ve yapısı iki önemli belgededir⁷; Ocak

⁵ Mesut Hakkı Caşın, *Novgorod Knezliği'nden XXI. Yüzyıla Rus İmparatorluk Stratejisi*, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul 2006, s. 415.

⁶ A.y.

⁷ Fraser Cameron and Jarek Domanski, "Russian Foreign Policy With Reference To Its Western Neighbours", *European Policy Center (EPC)*, Issue Paper No: 7, 2005, s. 5.

2000'de yayınlanan "Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Doktrini" ve Haziran 2000'de yayınlanan "Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini"

Ulusal Güvenlik Doktrini, Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanmıştır ve ülkenin güvenlik politikası hakkında genel bir bakış açısı elde etmeyi sağlamaktadır. Askeri Doktrin, Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanmış olup ülkenin askeri meseleleri ile ilgilidir. Dış Politika Doktrini ise Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır ve Rusya Federasyonu'nun politik ve diplomatik menfaatleri ile ilgilidir. Dökümanlarda belirtilen ulusal çıkarlar kısaca şunlardır⁸ (Haas, 2005: 2);

- Rusya'nın temel önceliği; (uluslararası) terörizm, doğal ve endüstriyel kaynaklı felaketler ve savaş zamanı meydana gelen askeri operasyonlardan korunmaktır.
- Ekonomik gelişmeleri hızlandırmak ve yaşam standartlarını iyileştirmektir.
- Rusya Federasyonu'nun egemenliğini, toprak bütünlüğünü korumak ve güçlendirmek, anayasal sistemin temelini güçlendirmektir.
- Rusya'nın uluslararası arenada pozisyonunu güçlendirmektir.
- Özellikle BDT'ye üye olan ülkeler ile karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesidir.
- Uluslararası terörizm ile mücadelede, BDT Ortak Güvenlik Anlaşması çerçevesinde; askeri-politik alanlarda işbirliği yapılmasıdır.
- Politik, dini ve etnik ayrılıkçılara yardım ve bağışlara sebep olan durumlar giderilmelidir.

⁸ Marcel Haas, "Putin's External and Internal Security Policy", *Conflict Studies Research Center*, Vol: 5, Issue: 5, 2005, s. 2

21. yüzyılın getirdiği küreselleşme rüzgarları, teknolojik gelişmeler ve bunların sosyo-ekonomik ve siyasal sonuçları nedeniyle Rusya Federasyonu'nun değişen dünyada pozisyonunun ne olması gerektiği veya karşı karşıya kalabileceği tehditlere karşı ne gibi tedbirler alması gerektiği “dış politika doktrini” kapsamında belirlenmiştir. Bu doktrinde Rusya'nın doğrudan etkilenebileceği faktörlerden bahsedilmiştir ve ayrılıkçı hareketler, terörizmin artışı, küreselleşme bağlamında dış bağımlılığın artması bu faktörler arasında yer almıştır. Doktrine göre Rusya Federasyonu bu gibi faktörlere karşı dengeli bir dış politika yürüterek hem batıdaki hem de doğudaki ülkelerle işbirliği ve karşılıklı görüş alışverişine dayanan ilişkiler geliştirmelidir. Doktrin bu noktada çok kutuplu dünya düzeninin kurulmasına yönelik çaba gösterileceğinden bahsetmektedir⁹.

Rusya'nın ulusal güvenliğine tehdit oluşturan faktörler ise şu şekilde sıralanmıştır¹⁰;

- Kitle imha silahlarının ve onları gönderme araçları olarak kullanılan balistik füzelerin yayılması sorunu.
- Uluslararası barış ve istikrarı korumakla görevli kuruluşlardan BM'nin ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) etkinliğinin zayıflaması.
- Rusya'nın uluslararası arenada politik, ekonomik ve askeri etkisinin zayıflaması.
- NATO'nun Rusya sınırlarındaki bölgelere doğru genişlemesi.
- BDT içinde ilişkilerin zayıflaması.
- BDT ülkelerinin sınırlarının hemen ötesinde çatışmaların ivme kazanması.
- Rusya'dan toprak talebinde bulunulması.

⁹ Cengiz Erişen, “Rusya Federasyonu'nda Ulusal Güvenlik Yaklaşımı ve Askeri Doktrinler”, *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, (Der.) Erhan Büyükkakıncı, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s. 182.

¹⁰ Mustafa Kibaroglu, “Rusya'nın Yeni Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrini”, *Avrasya Dosyası Rusya Özel*, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001, s. 100.

198 *Viladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişikler*

Bu nedenlerle doktrinlerde, ekonomik çıkar ve araçların dış politikada temel öncelikler ve araçlar olacağı açıkça ifade edilmiştir. Esasında bu doktrinler Rus dış politikasındaki önemli bir değişikliğin ilanı gibi kabul edilebilir. Bu değişim Aralık 1999'a kadar Rus dış politikası karar verme sürecinde temel etken rolü oynayan askeri çevrelerin egemenliğinin giderek azaldığı anlamına gelmektedir. Doktrinler, aynı zamanda Rus dış politikasında etkin olma mücadelesi yaşayan önemli güçlerden biri olan Rus enerji sektörünün önemli bir üstünlük sağladığını da ortaya koymaktadır¹¹.

Ayrıca dış politika doktrini BDT ile iyi ilişkilerin iki taraflı ve çok taraflı esaslarda Rus dış politikasının en üst önceliği olduğunu açıklamaktadır. Belge, BDT ile ortaklığın ulusal güvenliğin bir garantisi olduğunu belirtmiştir ve BDT alanında uzmanlaşmış bölgesel kuruluşların önemini vurgulamaktadır. Doktrin, aynı zamanda BDT ülkelerinde var olan anlaşmazlıkları çözenin ve güvenlik konularında özellikle uluslararası terörizm ve küreselleşmeye karşı savaşta kuvvetlendirici askeri ve politik ortaklıkların önemini vurgulamaktadır. Rusya; uluslararası sahnede bağımsız, ekonomik olarak tutarlı bir oyuncu rolü oynamayı istemektedir ve herhangi bir süper veya global güç tarafından hakim olunmamaya da kararlıdır¹².

Dolayısıyla Rus dış politikasının oluşturulmasında göz önünde bulundurulması gereken altı öncelik bulunmaktadır¹³;

- Rusya Federasyonu'ndaki iç ekonomik ve siyasal durumun gittikçe dengesiz ve karışık bir hal alması (özellikle Saka, Tuva, Kafkasya'daki-Çeçenistan, Osetya, Inguşetya- çatışmalar ve Tataristan'daki gelişmeler),
- Baltık ülkeleri, Ukrayna, Kazakistan ve Kafkasya ülkeleriyle ekonomik, askeri, siyasal ve etnik konularda artan anlaşmazlıklar,
- Rusya dışında yaşayan Rusların sorunlarının çözümlenmesi ve onların hukuki statülerinin güvence altına alınması gerekliliği,

¹¹ Nazım Cafersoy, "Enerji Diplomasisi: Rus Dış Politikasında Stratejik Araç Değişimi", <http://www.turksam.org/tr/>, (02.01.2006).

¹² Cameron and Domanski, a.g.m., s. 5.

¹³ Erişen, a.g.m. s. 182.

- BDT ve Doğu Avrupa ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerin gittikçe zayıflaması,
- Eski Sovyetler Birliği'nin güney bölgelerinden gelebilecek olan askeri tehditlerin süregelmesi (bunlar Afganistan da olduğu gibi Rusya Federasyonu'nu fazlasıyla zor duruma sokabilir),
- Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yeni uluslararası düzen içerisinde Rusya eksenli bir bağlaşıklık sisteminin geniş anlamda kurulmasının çok zor olması.

Tüm bu doktrinlerde bahsedilen öncelikler kapsamında Rusya'ya kaybettiği gücünü yeniden kazandırmak isteyen Başkan Putin, Mart 2000'den bu yana selefine oranla dış politikada çok daha aktif bir pozisyon almaya başlamıştır. Putin Almanya, İtalya ve İngiltere gibi Batı ülkelerini ziyaret edip, G-8 gibi uluslararası toplantılara katılmış ve aynı zamanda NATO'nun ve AB'nin genişlemesini de açıkça kınamıştır. Ayrıca Başkan Putin ziyarette bulunmak suretiyle Sovyetler Birliği'nin Kuzey Kore ve Küba gibi eski müttefikleri ile de ilişkileri yeniden yapılandırma girişiminde bulunmuştur. Kremlin yetkilileri İran'ı da daha yakın ilişkiler kurmak amacıyla ziyaret etmişlerdir. Öte yandan Rusya, eski Sovyet Cumhuriyetlerinin tekrar Moskova'nın stratejik yörüngesine girmelerini sağlayacak adımlar da atmıştır¹⁴.

II. 2000 RUSYA FEDERASYONU ASKERİ DOKTRİNİ

Bir yandan ekonomik ve siyasi alanlarda güçlenen Almanya'nın doğuya doğru genişleme politikası, diğer yandan transatlantik bağının ABD için hayati önem taşıması ve bu çerçevede Almanya'nın ekonomik ve siyasi gücünün gerisinde kalan askeri etki alanı sebebiyle ortaya çıkan güvenlik zaafalarını gidermek amacıyla NATO'nun doğuya genişlemesi politikası Rusya için güvenliğini tehdit eden önemli unsurlar olmuşlardır. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan Nisan 1999'da NATO'ya katılmışlardır. Ayrıca Kosova olayları ile bir savunma örgütü olan NATO'nun saldırıya maruz kalmadığı halde operasyonel görev alanı tanımına uygun düşmeyen bir bölgede askeri güç kullanması Rusya Federasyonu ile Batılı devletler arasındaki güvenlik ilişkisini zayıflatmıştır. Yaşanan gelişmeler karşısında Rus askeri kesimi ülkenin

¹⁴ Lee PETERSON, "Başkan Putin ve İcraatları Rusya'da Eskiye Dönüş Olarak Kabul Edilebilir mi?", *Avrasya Dosyası Rusya Özel*, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001, s. 17.

200 *Viladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişikler*

ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılamak üzere askeri doktrin belirlemek durumunda kalmışlardır¹⁵.

Rusya'nın güvenlik politikasına dikkatle bakıldığında askeri güvenliğin sağlanması, birliklerin ve askerlerin kullanılma metotları ve ülke dışında istihdamı konularının son derece önemli olduğu görülmektedir. Bu temalar, sadece Ulusal Güvenlik Konsepti ve Askeri Doktrin'de bahsedilen girdileri meydana getirmektedir. Bu girdiler şunlardır¹⁶:

- Eğer diğer bütün yollar tükenmiş durumda ise, nükleer silahlar da dahil olmak üzere eldeki bütün güç ve tesisler, imkan dahilinde, silahlı düşmanı püskürtmek için kullanılacaktır.
- Rusya Federasyonu, nükleer caydırıcılığı onaylamak mecburiyetindedir.
- Barışı koruma operasyonlarında olduğu gibi birlikler ve askerler, yerel, bölgesel, uluslararası ve geniş ölçekli çatışmalara müdahale edebilir.
- Rusya'nın ulusal güvenlik kapsamındaki çıkarları, dünyanın stratejik önemi haiz bölgelerinde bir Rus askeri varlığını gerektirebilir.

Ulusal Güvenlik Konsepti çerçevesinde ortaya konulan yeni Rus askeri doktrini, Soğuk Savaş döneminin aksine, nükleer bir savaşı da içeren büyük ve kapsamlı bir savaş tehdidinin azalmakta olduğunu öngörmektedir. Buna karşılık ise bölgesel çatışmaların ve silahlanma yarışının hızlanacağını ortaya koymaktadır¹⁷. Ancak buna rağmen saldırganlığa karşı koymada nükleer silah kullanılmasına müsaade etmektedir¹⁸. Askeri Doktrin, bu hususta daha net bir bilgi vermektedir; ulusal güvenliğin kritik bir şekilde tehlikede olduğu konvansiyonel bir saldırıda, saldırıyı nükleer silah kullanarak püskürtmek meşru

¹⁵ Kibaroglu, a.g.m. s. 98.

¹⁶ Haas, a.g.m., s. 5.

¹⁷ Kibaroglu, a.g.m. s. 100.

¹⁸ Ivan Safranchuk, "Letter of May 2000, Arms Control Letters" *PIR-Center for Policy Studies in Russia*, 2000, <http://www.bu.edu/globalbeat/nuclear/PIR0500.html>, (12.04.2007).

sayılmaktadır. Dış Politika Doktrini ise tam tersine askeri gücün rolünün azalması gerektiğini vurgulamakta ve kitle imha silahları konusunda olduğu gibi konvansiyonel silahların da azaltılması gerektiğini belirtmekte ve aynı zamanda hızlı silahlanmalara karşı alınacak tedbirlerin önemine dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, diğer iki dokümanın aksine, Dış Politika Doktrini, nükleer silahların kullanımının sınırlandırılmasına dikkat çekmektedir¹⁹.

Konvansiyonel silahlara karşılık olarak nükleer silahlara başvuru hakkının saklı tutulması aslında Rusya'nın nükleer silaha ilk başvuran taraf olabileceğinin işaretidir. Bu husus 1980'lerden itibaren uygulanan no-first-use yani "nükleer silaha ilk başvuran taraf olmama" politikasının değiştirilme olduğu tescilli anlamına gelmektedir²⁰. Rusya'nın bu tutum değişikliği iki açıdan ele alınmalıdır; askeri ve siyasi. Askeri açıdan Soğuk Savaş yıllarında Kızıl Ordu'nun konvansiyonel üstünlüğünden dolayı nükleer silahları ön plana çıkaran Amerikan ve NATO stratejilerine karşı, Sovyet yönetimi nükleer silahları son çare olarak düşünceğini vurgulayan bir taktik izlemekteydi. Oysa şimdi Rusya bu politikasını değiştirerek ABD ile rolleri değiştirmiş gözükmektedir. Siyasi açıdan ise nükleer silahların yarattığı caydırıcılık uluslararası arenada Rusya'yı ciddiye alınması gereken bir aktör konumuna getirmektedir²¹.

Öte yandan askeri doktrin, kitle imha silahları ve balistik füzelerin bazı bölgelerde hızla yayılmasının yanı sıra bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler ve iletişim araçlarının kabiliyetleri nedeniyle "bilgi savaşları"na da ciddi bir tehdit olarak değerlendirmiştir²². Doktrinde yer alan bir diğer ilginç husus ise "tek tek devletlerin ve devletlerarası ittifakların özellikle BM ve AGİT gibi mevcut uluslararası güvenliği sağlama mekanizmalarının rollerini en aza indirme gayretleri"nin de uluslararası alanda başlıca bir tehdit olarak görülmesidir²³.

¹⁹ Haas, a.g.m., ss. 5-6.

²⁰ Kibaroglu, a.g.m., s. 101.

²¹ Cem Oğuz, "Büyük Satranç Tahtası ve Rusya'da Silahlı Kuvvetlerin Modernizasyonu", *Avrasya Dosyası Rusya Özel*, Cilt: 6, Sayı: 4, 2001, s. 115.

²² Kibaroglu, a.g.m., s. 100.

²³ Oğuz, a.g.m., s. 115.

II.I. 2003 Savunma Raporu ve 2004'te Putin'in "Yeni Bir Nükleer Silah" Geliştirme Açıklaması

1970'den 2003'e kadar olan çatışmaların analizi, aşağıdaki sonuçların Rusya Federasyonu'nun 2003 Savunma Raporu'na yansımalarına sebep olmuştur²⁴:

- Bütün çatışmaların neredeyse tamamı asimetrik bir yapıya sahiptir. Bir ülkenin tamamen tahrip edilmesi gibi amaçlara yönelik olduklarından kötü bir biçimde gerçekleştirilmektedir.
- Çatışmaların sonuçları neredeyse başlangıcında belirlenebilmektedir. Bunu görebilen grup avantajlı duruma geçebilmektedir.
- Sadece askeri güçler değil aynı zamanda politik ve askeri komuta-kontrol sistemleri, (ekonomik) altyapı ve nüfus, öncelikli hedefler haline gelmişlerdir.
- Bilgi ve elektronik harp, günümüzde çatışmalarda çok büyük bir etkiye sahiptir.
- Havadan yapılan hareketler, mobil ve özel hava kuvvetlerinin kullanımı artmıştır.
- Birleştirilmiş komuta-kontrol, müşterek harp ve kara-hava kuvvetlerinin işbirliğini zaruri hale gelmiştir.
- 1999'da eski Yugoslavya'da, 2002'de Afganistan'da ve 2003'te Irak'taki çatışmalarda olduğu gibi, modern savaşlarda, üstünlük elde edildikten sonra, en büyük rolü vuruş olasılığı yüksek olan güdümlü savaş gereçleri ile desteklenen hava gücü üstlenmektedir.
- Çatışmaların ilk safhalarından sonra konvansiyonel silahların önemi hala devam etse de, toplu olarak kullanılan tankların ve piyadelerin yerini uzun menzilli silah sistemleri almıştır.

²⁴ Haas, a.g.m., s. 6.

- Modern savaşlarda hava gücünün hakim kılınması için, iyi donanımlı ve elektronik harp karşısında etkin olarak kullanılacak uçaksavar sistemlerinin elde bulundurulması gereklidir.

Batı ve özellikle NATO'yla olan ilişkilere dair 2003 Savunma Raporu iki ayrı fikri içermektedir. Hem NATO'nun yeni üye toprakları içinde güç bulundurmasından endişe edilmektedir hem de NATO-Rus ilişkilerinin daha da geliştirileceği ve derinleştirileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, NATO ve Birleşik Devletlerin önderlik ettiği koalisyonlarla bundan sonra herhangi bir nükleer ve geniş çaplı bir çatışmanın olmayacağı belirtilmekte, istikrarı sağlamaya yönelik olarak Rusya'nın ABD ve diğer gelişmiş devletler ile işbirliği içerisinde olacağı vurgulanmaktadır. Aynı zamanda da eğer NATO saldırgan yapı içerisinde olmaya devam ederse, Rus askeri planlamalarında ve Silahlı Kuvvetleri'nde, nükleer stratejiyi de içerecek biçimde önemli değişikliklerin yapılabileceğinin altı çizilmektedir²⁵.

Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulursa Putin'in 17 Kasım 2004'te Rusya'nın, BM Güvenlik Konseyi'nin Rusya dışındaki dört daimi üyesi olan ABD, İngiltere, Fransa ve Çin'de bulunmayan ve önümüzdeki yıllarda da bulunmayacak olan bir nükleer silah geliştirdiğine ilişkin açıklamada bulunması oldukça ilgi çekicidir. Putin bu açıklamasıyla iç politikada Rus toplumunda Rusya'nın eski gücüne erişme konusunda önemli adımlar attığı yönünde bir ön kabulün oluşmasını amaçlamıştır. Putin'in açıklaması Tataristan'da ayrı bir alfabe talebinin yükseldiği, Karaçay Çerkez Cumhuriyeti'nde darbe denemesinin yapıldığı ve Çeçenistan sorununun bitmediği bir ortamda yapılmıştır. Bu nedenle de açıklama, sanki bu hareketlerin ayrılıkçılığa kayması karşısında Rusya'nın "bir bölgesel güç olarak" durmakta kararlı olacağı mesajını vermektedir. Dış politikada ise mesaj ABD'ye gitmektedir. Zira açıklama, Bush yönetiminin ikinci kez daha fazla neo-con unsurlarla iktidara gelmesinin ve ABD'nin çok uzun menzilli füze sistemi geliştirdiğini açıklamasının ardından yapılmıştır²⁶. Tüm bu gelişmeler Rusya'nın doktrinlerde üzerinde durulan stratejilerin izlendiğini göstermektedir.

²⁵ Haas, a.g.m., ss. 6-7.

²⁶ Utku Yapıcı, "Putin'in Yeni Silahla Mesajı", *Cumhuriyet Strateji*, Yıl: 1, Sayı: 22, 2004, s. 18.

III. PUTİN'İN 11 EYLÜL SONRASI ABD İLE İLİŞKİLERİ İYİLEŞTİRME POLİTİKASI

11 Eylül 2001'de Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terörist saldırıların ardından Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Amerika'nın teröre karşı savaşında destek ifadelerini 24 Eylül 2001'de ilan ettiği 5 maddelik planıyla somutlaştırmıştır. Putin bu bağlamda Amerikan yetkilileriyle istihbarat paylaşmaya, insani yardım amacıyla Rus hava sahasını açmaya, Rusya'nın Orta Asya'daki müttefikleriyle anlaşarak Amerikan uçuşları için benzeri hava sahası yardımları sağlamaya, uluslararası arama ve kurtarma çalışmalarına katılmaya ve Afganistan'daki Kuzey İttifakına hem askeri hem de insani yardımı arttırmaya söz vermiştir. Hatta Putin, eski Sovyet Cumhuriyetleri olan Özbekistan ve Kırgızistan topraklarında Amerikan askeri üslerinin yerleşmesini bile durdurmaya çalışmamıştır²⁷.

Rusya, ABD'nin terörlü mücadele stratejisinden kazanımlar çıkarmaya çalışmıştır. Öncelikle ABD'ye destek vererek Çeçenistan'da gerçekleştirdiği operasyonlar, sivil halka uyguladığı baskıcı politikalar ve insan hakları ihlalleri konularında Washington'un eleştirilerine maruz kalmaktan kurtulmayı hedeflemiştir. İkinci olarak, Amerikan şirketlerinin enerji alanında Rusya'ya yaptığı yatırımların artmasını talep etmiştir. Üçüncü olarak, NATO'nun genişlemesi konusunda ve İttifak'ın operasyonlarında söz sahibi olabilmeyi ummuştur. Son olarak da Orta Asya'da hareketlenmeye başlayan Çin'in faaliyetlerinin azalacağı beklentisine girmiştir²⁸.

Tarih Profesörü Aleksei Bogaturov'a göre, Rusya'nın ABD ile yakınlaşmasının bariz sebepleri vardır. Öncelikle bu yakınlaşma prestij amaçlıdır. İkincisi Rusya, ekonomisini kalkındırabilmek ve uluslararası ekonomik hayata eşit olarak katılabilmek için ABD'nin yardımına ihtiyaç duymaktadır. Üçüncü olarak, Gürcistan'dan Tacikistan'a kadar olan eski SSCB topraklarındaki çatışmaların önlenmesinde ABD'nin politik-askeri varlığı gereklilik arz etmektedir. Dördüncü sebep ise 500 yıllık Rus

²⁷ Michael McFaul, "Re-engaging Russia and the Russians New Agenda For American Foreign Policy", *Center For American Progress*, 2004, s. 3.

²⁸ Çağrı Erhan, "ABD'nin Orta Asya Politikaları ve 11 Eylül Sonrası Açılımları", *Küresel Politikada Orta Asya*, (Der.) Mustafa Aydın, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2005, s. 37.

tarihinde geçmişte olduğu üzere, gelecekte de Avrupa'dan gelebilecek çatışma ve kaos ortamı tehlikesidir²⁹.

Rusya'nın ABD'ye olan bu desteği, BDT ülkelerinde nüfuzunu arttırmak amacıyla anti-terör mücadelesi adı altında çalıştığı fikirlerini de gündeme getirmiştir. Hatta. 2003 ilkbaharında Rus yönetimi, Irak'taki Amerikan çıkarmasına yönelik ülkesinden gelen eleştirileri yatıştırmaya çalışmış, bunu yaparken de Amerika'nın Ortadoğu'daki meşguliyetinin kendilerine Orta Asya ve diğer BDT ülkeleriyle stratejik ilişkilerini geliştirmesi fırsatını vereceğini ümit ettiklerini belirtmişlerdir³⁰. Ancak Rusya'daki bazı politik gözlemciler ABD ile Rusya arasında terörizme karşı işbirliği yapılmasının bu iki ülke arasında stratejik ortaklık kurulması için yeterli olmayacağını ileri sürmektedirler. Onlara göre uluslararası terörizm ortak bir çıkar noktası olsa da iki ülke tanım ve çözüm yolları açısından farklı görüşlere sahiptir. Zira bazı Rus politika yorumcuları Amerika'nın Orta Asya'dan hiç çıkmamasından endişe duymaktadırlar ve bunun Moskova için hiç de iyi sonuçlar doğurmayacağına inanmaktadırlar³¹.

2003'ün sonuna doğru ülke içinde köklü değişim yapma savının, Irak lideri Saddam Hüseyin'in devrilmesine ve Irak'ın tamamıyla Amerikan kontrolüne geçmesine gerekçe olarak kullanılması ve keza Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şvardnadze'nin devrilmesi izlenen stratejinin değiştirilmesine yol açmıştır³².

IV. PUTİN'İN 2003 IRAK SAVAŞI ÖNCESİ TRANS-ATLANTİK BATI KAMPLAŞMASINI BÖLME STRATEJİSİ

11 Eylül terör saldırılarından sonra Putin, Rusya'nın uluslararası pozisyonunu güçlendirmeyi ve bunu başarabilmek içinde askeri varlığını kullanabilmeyi hedeflemiştir. Putin bu amacını gerçekleştirebilmek için pragmatik bir yaklaşım sergileyen bir dış politika stratejisi izlemiştir³³. O, global seviyede bir baskı için, öncelikle ekonomik güce sahip olunması gerektiğinin farkına varmıştır. Bunu dikkate almakla batıya olan yaklaşımı yabancı olmanın dışında bir görüntü arz etmeye başlamıştır. Bu

²⁹ Alexei Bogaturov, "Russia-U.S.: Is It Rapprochement Or A Political Game", *Vek*, No: 15, 2002, <http://www.cdi.org/russia/johnson/6277-10.cfm>, (30.10.2006).

³⁰ Igor Torbakov, "Moscow Seeks to Take Advantage Of Iraq Conflict to Reassert its Leadership in CIS", 2003, <http://www.eurasianet.org>, (05.05.2007).

³¹ Torbakov, a.g.m.

³² Roy Allison , "Strategic Reassertion in Russia's Central Asia Policy", *International Affairs*, Vol: 80, Number: 2, 2004, s. 279.

³³ Erişen, a.g.m., s. 190.

206 *Viladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişikler*

bağlamda AB ile yakın işbirliğinin, Rusya'nın birden çok amacına hizmet edeceği hesaplanmıştır. Öncelikle, Avrupa ile ekonomik işbirliğine gidilmesi durumunda Rusya'nın uluslararası pozisyonunu daha iyi bir duruma getirecek olan Rus ekonomisi büyüyecektir. İkinci olarak, AB ile sıkı bağlantılar Avrupa ile ABD arasındaki ilişkileri zayıflatabilir ve böyle bir durumda, Avrupa'nın kendi askeri gücü ile bağımsız bir Avrupa güvenliğinin geliştirilmesini desteklemekle, Amerika'nın çıkarlarına olumsuz girdiler oluşturulabilecektir. Transatlantik kamplaşmayı zayıflatmak veya kırmak suretiyle, Rusya doğal olarak uluslararası arenada çok kutupluluğu teşvik eden dış politikasını uygulamak ve Rusya'nın büyük gücünü göstermek suretiyle karlı çıkacaktır³⁴.

Bazı Batılı strateji uzmanları Putin hakkında senaryolar çizerken, Putin'in geçmişte "Rus milliyetçiliği", "devletin gücü", "din" motifleri altındaki tanımlamalarından yola çıkarak daha saldırgan bir politika izleyebileceği üzerinde durmuşlardır. Hatta Putin'in "asla ikinci sınıf bir güç olmayacağız" açıklamasının ABD'ye karşı Rus-Çin-Hindistan ittifakını oluşturabileceği izlenimleri verdiği ilişkin yorumunda bulunmuşlardır. Ancak bu noktada Petro'nun tarihsel gelişim ve reform stratejisi hatırlanacak olursa orta vadede Rus-Alman ittifakının da dikkatle üzerinde düşünülmesi gereken bir senaryo olduğu görülmektedir³⁵.

Zira Putin; Mart 2003'te Rus dış politikasında bir manevra yaparak transatlantik ve batı kamplaşmasını bölme politikası seçeneğinin farkında olmuştur. ABD'nin Orta Asya'ya girişinin denetlenemez noktaya ulaştığını gören Putin, rahatsızlığını Afganistan Operasyonu'ndan sonra Bush yönetiminin Irak'a yönelik tavrına destek vermeyerek göstermiştir (Erhan, 2005: 37). Almanya ve Fransa, Irak'a karşı BM Güvenlik Konseyi'nin askeri müdahalesini talep ettiklerinde, ABD ve İngiltere bir şekilde direnmişler ve bunu kabul etmemişlerdir. Putin, Fransa gibi, veto hakkını kullanabileceğini belirterek, güç kullanılmasını istemeyen ve bunu reddeden ikinci grubu desteklemiştir. Irak'a Özgürlük Operasyonu'nun başlatılması ile kuvvet kullanımına karşı da güçlü bir şekilde direnmiştir³⁶.

³⁴ Haas, a.g.m., s. 8.

³⁵ Mesut Hakkı Çaşın, *Rus İmparatorluk Stratejisi*, Rusya-Ukrayna Araştırmaları Dizisi: 3, ASAM Yayınları, Ankara 2002, s. 317.

³⁶ Haas, a.g.m, s. 8.

Rusya'nın bu tavrındaki mesajı oldukça açıktır; “*Büyük müdahaleler için BM'nin onayı gereklidir ve Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ndeki konumu onu kilit güç haline getirecektir*”. Bununla birlikte, bu rol Moskova'ya sadece episodik bir etki sağlamaktadır ve kendisi Batı Avrupa demokrasisi için istenmeyen bir müttefik olarak kalma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Zira BM'de karar alma sürecine ilişkin anlaşmazlıklar sona erdiğinde ortada Fransa-Almanya-Rusya eksenini oluşturmamaktadır. İngiltere, Fransa ve Almanya arasında ortak konumda olmak için manevra yapan Rusya, Avrupa stratejik güç merkezinin dışında kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır³⁷.

Ancak yine de Putin'in bu yaklaşımı o dönem için oldukça rasyoneldir zira operasyon öncesinde Rusya, Arap dünyasıyla gerçekleştirdiği ticari ilişkilerinin % 60'ını Irak ile yapmaktaydı. Aynı zamanda bu ülke Moskova için petrol ve yeraltı madenleri ile taahhüt işleri bakımından birçok Rus firmasının ortaklık kurmaya çalıştığı bir ülke idi³⁸. Üstelik Putin, Yeltsin'den Irak ile ilgili olarak başlıca üç hedef devralmıştı³⁹;

- Saddam Hüseyin rejiminin Rusya'ya olan sekiz milyar dolarlık borcunun tahsil edilmesi,
- Başta Gazprom'un olmak üzere Irak'taki önemli Rus ticari çıkarlarının takip edilmesi ve BM'nin “Gıda Karşılığı Petrol” (Oil for Food) programı çerçevesinde Moskova'nın Irak tarafından verilen ihaleler ve kontratlar yoluyla milyonlarca dolar kazanmaya devam edeceğinin güvencesinin verilmesi,
- Rus şirketlerinin Irak'ta işe başlayabilmesi için yaptırımların kısmen veya tamamen kaldırılmasının sağlanması.

Irak'ın ABD etkisine girmemesi, Rusya'nın bu ülkedeki nüfuzunu devam ettirebilmesi açısından o kadar önemlidir ki 1998 yılında Irak'taki “uçuş yasağı” bölgesinde ABD uçaklarını taciz eden Irak hava savunma hedefleri periyodik olarak Rusya tarafından bombalanmıştır. Dolayısıyla aynı strateji ile 11 Eylül'ü müteakiben Putin, ABD ile daha da

³⁷ Strategic Survey, “Russia and the West: The End of the Honeymoon”, Vol: 104, Number: 1, 2004, s. 122.

³⁸ Haas, a.g.m., s. 8.

³⁹ Robert O. Freedman, “Putin Döneminde Rusya'nın Ortadoğu Politikası”, *Irak Savaşı Sonrası Ortadoğu*, (Der.) Bülent Aras, TASAM Yayınları, İstanbul 2004, s. 63.

208 *Viladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişikler*

yakınlaşmıştır ve bu politika Moskova'nın "gıda karşılığı petrol" programındaki tartışmalı kalemler üzerinde ABD ile işbirliği yapma gönüllülüğüne de yansımıştır. ABD 2002'de savaşa doğru ilerlerken Putin, Rusya'nın Irak'taki geniş ticari çıkarlarının korunmasına yönelik pragmatik politikalar izlemiştir. Kriz Rusya'ya birtakım yararlar da sağlamıştır. Vergi gelirlerinin üçte biri petrole dayalı olan Rusya için varil başına petrol fiyatının ilk etapta 25 dolardan 38 dolara ve hatta daha sonraları da 60 dolara kadar yükselmesi Rusya'ya fazladan gelir akışı sağlamıştır. Bu nedenle de Rusya, bir yandan BM Güvenlik Konseyi'nde savaşa başlama kararının meşrulaştırılması çağrısında bulunarak savaşı önlemeye çalışmış, bir yandan da bunalımı mümkün olduğunca uzatmaya çalışmıştır⁴⁰.

Dolayısıyla Almanya, Fransa ve İspanya'nın Irak Operasyonuna karşı çıkması ve Rusya'nın da bu devletler ile benzer bir tutum benimsemesi "Atlantik İttifakı"nın çatırdadığını ve Rusya'nın özellikle 2 önemli AB ülkesi ile ilişkilerini ciddi boyutlarda geliştirdiğinin bir kanıtı olmuştur. Bu durum da ABD'nin bu kamplaşmayı bölebilmek için AB ülkeleri ile ilişkilerini düzeltme yoluna gitmesine neden olmuştur. Bush yönetimi bu noktada aslında ABD ile Avrupa arasında Ortadoğu'ya ilişkin sorunlarda temelde görüş ayrılığının olmadığını savunmuştur. Ortak sorunlar; Irak'ta istikrar, İran'da nükleer silah üretiminin engellenmesi, Filistin sorununa çözüm gibi konulardır. Ancak iki tarafın birbirinden ayrıldıkları önemli bir nokta bulunmaktadır, hedeflere "hangi yöntem"le varılacaktır⁴¹.

Bush yönetimi güç kullanmaya, Avrupa ise diplomatik yolların kullanılmasına öncelik vermektedir. Başkan Bush, Avrupa'dan askeri yardım istemişse de onun yerine Irak ordu mensuplarının, polis ve yarıgöçerlerinin eğitimi için NATO'dan tam destek almakla yetinmiştir⁴². 2005 yılına gelindiğinde ise iki taraf arasında olumlu siyaset değişikliği yaşandığı gözlemlenmektedir. ABD ile AB arasında siyasi diyalog mekanizması oluşturulması girişimi AB ülkeleri tarafından ihtiyatla karşılanmıştır⁴³. Başkan Bush 2005 yılında AB Konseyinde yaptığı bir konuşmada yeni yüzyılda güvenliğin en önemli direği olan Avrupa ve

⁴⁰ A.y., ss. 63-64.

⁴¹ Yılmaz Aklar, "Yeni Bush Yönetiminin Atlantik Ötesi İlişkileri", *Stratejik Analiz*, Cilt: 6, Sayı: 61, 2005, s. 60.

⁴² Gazi Ateş, "Bir Diplomasi Tiyatrosu", *Haber Analiz*, 2005, <http://www.evrensel.net/05/02/28/gundem.html#4>, (26.10.2006).

⁴³ Aklar, a.g.m., s. 61.

Kuzey Amerika ittifakı arasında hiçbir geçici görüş ayrılığı olmadığını belirtmiştir ve hiçbir dünya gücünün de onları ayıramayacağını ifade etmiştir⁴⁴.

Bu noktada Başkan Bush 2005 yılında Avrupa'ya yaptığı gezi ile "Transatlantik İttifakı" yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Oysa görüşmelerde tartışma konusu olan hiçbir sorunda -Irak, İran, Ortadoğu, NATO, Kyoto Sözleşmesi, Çin vb.- taraflar arasında esasa ilişkin bir çözümün sağlanamadığı görülmektedir. "Terörizme karşı mücadele"de ABD, "taktik hatalar" yapmıştır. Bu hatalar, "Batı'nın bölünmesini" hızlandırdığı gibi, "misyon sahibi" bir devlet olarak ABD'nin elindeki "Batı değerleri" bayrağının Avrupalıların eline geçmesine olanak tanımıştır. ABD'nin dünya çapında imajı zedelenirken, AB, Batılı değerlerin "garantörü" sayılmıştır ve ABD sanki "Batı"dan ayrılmıştır⁴⁵.

Dolayısıyla da ABD, AB'nin motor gücü olan Fransa ve Almanya arasındaki "birliği" sarsmayı ve hatta bozmayı kendisine ana hedef olarak belirlemiştir. Bu amaç aslında Bush'un Almanya ziyaretinde sarf ettiği sözlerden de anlaşılmaktadır. Brüksel'de Fransa Devlet Başkanı Jacques Chirac'a sadece bir akşam yemeği için zaman ayıran Bush, Mainz'daki konuşmasında "ABD'nin en önemli müttefiki" saydığı Almanya'yı "Avrupa'nın kalbi" olarak nitelemiştir. Yani Almanya'yı en önemli müttefik olarak ve AB'nin başat gücü olarak onurlandırmıştır. Almanya ve Fransa arasında bir üstünlük rekabeti mevcuttur. Bu rekabet özellikle de AB'nin dış ilişkileri ve politikasının ele alınmasında kendisini zaman zaman hissettiren bir olgudur. Özellikle uluslararası olaylarda, Fransa kendi özel tarzı ve çizgisini koruma ve göstermeye özel bir önem vermektedir. ABD, bu ikiliyi birbirinden uzaklaştıracak eğilimleri güçlendirmeyi amaçlayan bir politikayı özel olarak gündemine almıştır. Zira ABD, Rusya ile özellikle enerji alanında özel bir ilişki geliştiren AB'yi sıkıştırmaya çalışmaktadır⁴⁶.

Son zamanlarda ABD ile Almanya arasında yaşanan bu yakınlaşmanın Rusya-Almanya ilişkilerine olası etkisine bakılacak olursa, Avrupa'nın enerji konusundaki sıkıntılarını sezen ve Rusya ile enerji tedariki konusunda, birçok AB ülkesini tedirgin edecek şekilde anlaşmalar yapan ve hatta Şansölyelikten ayrıldıktan sonra Rus Gazprom şirketinde yönetim kurulu üyesi olarak görev alan Gerhard Schröder'in

⁴⁴ Justus Lipsius, "President Meets With EU Leaders", 2005, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/02/20050222-8.html>, (26.10.2006).

⁴⁵ Ateş, a.g.m.

⁴⁶ Ateş, a.g.m.

210 *Viladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişikler*

Avrupa için yaptığı “yakın zamanda enerji darboğazı” tespiti oldukça ilgi çekici olmaktadır⁴⁷.

Almanya, Orta Asya'nın ulusal dış politika oluşumundaki yeri konusunda yeni arayışlara yönelmiştir. Almanya'nın, Avrupa içinde İngiliz-Fransız eksenli bir blokla karşı karşıya kalması durumunda Asya derinliğine yönelik politikalarını yoğunlaştırması oldukça rasyoneldir. Almanya'nın bu politikası da Almaya-Rusya ilişkilerine küresel bir anlam katmaktadır. Avrasya eksenli olarak gelişen Almanya-Rusya ilişkisi Orta Asya doğal kaynaklarının Rusya-Doğu Avrupa-Almanya hattı üzerinden Avrupa'ya aktarılması başta olmak üzere jeoekonomik faktörler açısından Almanya'nın doğu stratejisine de uygundur⁴⁸. Ancak ABD ile birçok konuda ters düşen ve Almanya-Fransa eksenli ağırlıklı bir dış politika izleyen ve bu eksene Almanya'nın ekonomik çıkarlarını düşünerek Rusya Federasyonu'nu da eklemeye çalışan Schröder'den sonra kurulan koalisyon hükümetinin başındaki Angela Merkel, öncelikle ve hızla ABD'ye yanaşmayı tercih etmiştir. Bu politikasıyla beraber Merkel'in Rusya'yı da rahatsız ettiği açıktır⁴⁹.

Dolayısıyla da ABD ile ilişkileri gerginleşen Putin Rusya'sını enerji konusunda Çin'e kaptırmamak isteyen Alman hükümetinin bu ülke ile bir yakınlaşma içinde olduğunu söylemek mümkün ise de bu yakınlaşma yollarının sorunlu olduğu görülmektedir. ABD ile olan ilişkilerini Rusya'ya göre daha ileri taşıyacağını belli etmiş olan Merkel, süreç içinde de buna uygun davranmıştır. Ancak, Merkel'in Almanya'nın çıkarlarını ABD uğruna tamamen göz ardı edemeyeceği de ortadadır. Zira döviz rezervlerini 250 milyar dolar dolaylarına yükseltmiş olan Rusya Federasyonu'nun Almanya'da bir milyar dolar düzeyinde olan ve hızla artma eğilimi gösteren bir yatırımı mevcuttur. Buna karşın Almanya da Rusya'da yaklaşık 3,5 milyar dolarlık bir yatırımla bu ülkenin kalkınmasında özellikle yüksek teknoloji sağlama açısından etkin bir rol almaktadır⁵⁰.

Rusya, hem enerji kartını kullanarak hem de Almanya ve Fransa'nın birlik içindeki farklı duruşundan yararlanarak “Trans-Atlantik

⁴⁷ Ali Külebi, “Almanya-Rusya İlişkilerinde Dış Faktörlerin Etkisi”, 2006, <http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=692>, (27.10.2006)

⁴⁸ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, 4. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s. 475.

⁴⁹ Külebi, a.g.m.

⁵⁰ A.y.

İttifakı” bölme stratejisi uygulamış ve Irak Operasyonunun gerekliliği hususundaki tartışmalarda da bu politikasını uygulayarak başarılı olmuştur. ABD ise Rusya ile AB ülkeleri arasında özellikle enerji temini hususunda yaşanan ve siyasi konulara da sirayet eden bu yakınlaşmanın kendi çıkarları açısından zararını sezinlemiş ve önce Almanya ile Fransa arasındaki farklılıklar üzerinde yoğunlaşarak olası ittifakları engellemeye çalışmış, özel olarak da Almanya ile olan ilişkilerini geliştirmeye önem vermiştir. Seçimlerden az bir farkla galip olarak çıkıp koalisyonun başına geçmiş olan Merkel yönetimi ise yüzünü son zamanlarda ABD’ye çevirmiş gözükse de uzun vadede Rusya ile olan ilişkilerini ABD uğruna tamamen göz ardı edebilecek bir konumda değildir.

Sonuç

Vladimir Putin’in 2000 yılında Rusya Federasyonu’nun seçilmiş ikinci başkanı olmasıyla birlikte Rusya’da değişim ve yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Putin, birinci başkanlık döneminde 11 Eylül’ün yarattığı atmosferden faydalanarak ABD ile olan ilişkileri sıcak tutmaya çalışmış ve böylelikle “terörizmle mücadele” şemsiyesi altında ülkesi için bir takım çıkarlar elde etmeye çalışmıştır. Putin, ABD ile yaşadığı bu balayı nedeniyle bu ülkenin Afganistan’a operasyon düzenlemesine ve hatta güvenliği için tehlike arz edecek kadar hayati bir bölge olan Orta Asya’da askeri üsler ve stratejik avantajlar elde etmesine önceleri ses çıkartmamıştır.

ABD ile yaşanan bu sıcak hava Rusya’nın beklentilerinin karşılanmaması neticesinde son bulmuş, ekonomisini güçlendirerek halk desteğini arkasında hisseden Putin, yeni bir nükleer silah geliştirdiklerine ilişkin açıklamada bulunarak ve Orta Asya’da ABD’ye karşı askeri imtiyazlar elde ederek bu ülkeye gözdağı vermeye çalışmıştır. Bugün ilişkilerde geline noktaya bakılacak olursa ABD, Rusya’yı ülke kurumlarında, hukuk sisteminde, hükümet sisteminde ve basında demokratik olmamakla suçlamakta, Rusya ise ABD’yi Guantanamo’daki hapishanede işkence yapmakla ve daha genel ifadeyle “demokrasi” söylemi altında kendi kültürel yapısını diğer ülkelere dayatmakla suçlamaktadır.

Putin’in BM Örgütü’ne bakışı ise oldukça ilgi çekicidir. Güvenlik Konseyi’nde veto hakkına sahip daimi üye olması nedeniyle Rusya, uluslararası barışın temini için askeri gücün kullanımı konusunda karar verecek tek mekanizmanın BM Örgütü olduğunu düşünmektedir. Bu meyanda Putin’e göre güç kullanımının meşru sayılabilmesi için BM

212 *Vilademir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında yapılan Değişikler*

tarafından askeri müdahale kararının onaylanmış olması gerekmektedir. Putin NATO'nun Soğuk Savaş sonrası varlığını yeniden tanımlamasına ve hatta üye sayısını artırarak genişlemesine ise olumsuz bakmaktadır. Zira Putin'e göre NATO'nun modernizasyonunun Avrupa'da güvenliğin sağlanması ile ilgisi yoktur. Aksine bu genişleme provakatiftir ve kime karşı yapılmaktadır? Varşova Paktı'nın sona ermesinden sonra Batılı ortaklar sözlerinde durmamıştır. Bu nedenle Putin'e göre askeri güç kullanımına ilişkin karar alınması hususunda BM Örgütü yerine NATO'nun veya AB'nin konulmak istenmesi anlamsızdır.

Sonuç olarak Vladimir Putin'in, 2000 yılından itibaren üst üste iki kez üstlendiği başkanlık görevi boyunca Rus dış politikasında çok büyük değişimler yaşanmıştır. Öncelikle Putin, ülke çıkarı gereği hangi devlet ile nasıl ilişki kurması gerektiğine içinde bulunduğu konjoktüre göre karar vermiştir. Putin, Rusya'nın önünde bulunan jeopolitik seçeneklerin tahlilini yapmıştır ve Batı ile yaşadığı yakınlıktan belediklerini elde edemeyip, ABD'nin Orta Asya'da kalıcı olarak varolması tehlikesi belirince, "arka bahçe"si olan Avrasya'ya yönelmiştir. Bugün Rusya, Putin ile birlikte ABD'nin sistemde tek egemen güç konumda olmasına karşı gelmekte ve çok kutuplu bir sistemin oluşturulması gerektiği fikrini beyan etmektedir. Dolayısıyla Rusya, Putin ile birlikte aktif siyasete dönmüştür ancak 2008 yılında Putin'in görev süresinin dolacak olması bundan sonra Rusya'nın nasıl bir siyaset izleyeceği hususunda kaygıların olmasına neden olmaktadır.